

מה לעשות? לעשות!

הרב אברהם כהן

"כתבוני לדורות" – מה לאסתר בכתבי הקודש
דמויות המפתח במגילה
הפועל המנחה במגילה
לעשות כרצון איש ואיש
והנחה למדינות עשה
והעם לעשות בו כטוב בעיניך
ויעבור מרדכי
ומחר אעשה כדבר המלך
מי על הסוס
סופו של המן אך לא סוף המגילה
בלי עשייה אך עם השחקן החמישי
לעשות אותם ימי משתה ושמחה
שורשי המאבק על העשייה בין מרדכי להמן

"כתבוני לדורות" – מה לאסתר בכתבי הקודש

שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות.¹

מעניין לחשוב מה היה קורה היום לו אסתר הייתה פונה אל חכמי הדור ומבקשת להכניס סיפור זה לכתבי הקודש, או לצרף סיפור זה לתכנית לימודי הקודש.

ובאמת, מה הם הכלים העומדים לרשותנו כדי להחליט, האם לפנינו כתב קודש או לא?

נראה שיש שני קריטריונים המנחים אותנו בקביעת עמדתנו בשאלה זו. א. הזכרת שם ה' - התני"ך הוא ספר ההיסטוריה של דבר ה' המתגלה לנביאיו. ולכן כל ספר בתני"ך מכיל את שם ה' בכמות לא מבוטלת, עד שניכר בבירור שה' הוא מקור התוכן של כתבי הקודש, והוא "המושך בחוטים". בפרקים ששם ה' נעדר, אנו צריכים לחפש מייד מה מלמדת היעדרות זו.

¹ מגילה דף ז' עמוד א'.

ב. רוח הספר - גם אם אין שם ה' מוזכר בפועל, עדיין ייתכן שכל אווירת הספר משדרת שהקב"ה מרחף על פני כל פסוקי הספר. כך למשל בשיר השירים, שאין שם ה', אך ברור לכולם שלפנינו ספר שכולו בנוי על היחס בינינו לה'. כך גם לגבי ספר קהלת, שבו לא מוזכר שם ה', אך המסר של מוסר ה' עובר בין כל פסוקיו.

כאשר אנו בודקים את מגילת אסתר, לאור הקריטריון הראשון, אנו מגלים שלפנינו ספר שבו נעדר שם ה' וגם שאר שמותיו של הקב"ה לא מופיעים, וזאת בניגוד גמור לשתי המלחמות האחרות של ישראל בעמלק ששם התנ"ך דואג לקשר מלחמות אלו לה'. אצל משה כתוב²:

וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כַּס יְהוָה מִלְחָמָה לְהוֹרֵת בְּעַמְלֵק מִדֶּד דָּר.

ובשמואל כתוב³:

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵל שְׂאוּל אֶתִּי שְׁלַח ה' לְמַשְׁחֶךָ לְמַלְךְ עַל עַמּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דְּבַרֵי ה': כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת פְּקֹדֵתִי אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה עַמְלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁם לוֹ בְּדֶרֶךְ בְּעֵלְתוֹ מִמְצָרִים.

ואם נשים מבטחנו בקריטריון השני הקושי גדול שבעתיים, שהרי לפנינו מגילה שרוויה כולה באווירת חולין. מוגש לפנינו סיפור שלא היה מבייש כל הצגת תיאטרון או סרט קולנוע, שהרי כל הסממנים המצויים בהם מצויים גם בו. אם עלילה נבקש, נמצא אותה מתחילת המגילה ועד סופה; ואם ארמון מלוכה על כל חסרונותיו נבקש, גם זה לפנינו. יש כאן ניסיון התנקשות במלך ואף ניסיון השמדת עם שלם. וכמובן מהפך, שהוא תנאי הכרחי למחזה טוב. והכל מונע לכאורה ללא הקב"ה, לא רק משום שהוא לא נזכר, אלא מפני שנראה שהיצרים השפלים של האדם הם המניעים את כל העלילה⁴.

אם אלו בלבד היו חסרונות המגילה, עדיין יכולנו להבין בדוחק רב, מה עושה מגילה זו בכתבי הקודש. אך למגילה זו חסרון נוסף מבחינת קדושתה; מגילה זו טובלת כולה באווירה של התמקדות בטפל ולא בעיקר. כמה דיו נשפכה כדי לתאר את יפי הנשים, את גודל הארמון או את פירוט כלי המלך (אשה נאה, דירה נאה וכלים נאים). כמה פסוקים מתארים את תמרוקי הנשים ואת שתיית היין. כל המגילה הזו רוויה במשתאות של סובאי יין ורודפי הבלים⁵.

² שמות י"ז, ט"ז.

³ שמואל ט"ו, א' - ב'.

⁴ אין בכל התנ"ך ספר שיחסי אדם עם קונו נעדרים ממנו לחלוטין, ואילו כאן אפילו לגבי מרדכי ואסתר לא מוזכר יחסם להקב"ה בכל המגילה בכל דרך שהיא גם לא ברמז. חז"ל אמנם לאורך כל המגילה משלימים את הפרטים החסרים הללו, אך אין זה משנה את העובדה שבמגילה אין לכך זכר. גם התיקון בסוף המגילה הוא לכאורה תיקון חברתי של עזרה לעניים ואהבת החבר אך אין התייחסות לתיקון במצוות מנקודת מבטו של הקב"ה.

⁵ מגילה זו מתאימה להסברו של הרמב"ם על ויקרא י"ט, ב'.

לאור הנאמר לעיל מובן, מדוע **נאלצה** אסתר לבקש שיכללוה בכתבי הקודש, וסירובם של חכמי דורה להכניסה לכתבי הקודש מובן גם הוא. וממילא פחות מובן הוא, מדוע זכתה בסופו של דבר מגילת אסתר להיכנס לכתבי הקודש למרות כל החסרונות שמנינו כאן.

דמויות המפתח במגילה

במסכת מגילה מופיעה הלכה מיוחדת למגילת אסתר⁶:

הקורא את המגילה למפרע לא יצא...

בשאר ספרי המקרא לא נאמרה הלכה זו, כי ניתן להבין את המסר שבהם גם כשיילמדו הפרשיות שלא לפי הסדר, אך במגילת אסתר כל ההבנה תלויה בקריאתה לפי סדר המאורעות והמעקב אחר ההתפתחות, בדיוק כמו במחזה שלא ניתן לראות מערכה שנייה לפני ראשונה. ולכן כדי להבין את המסר של המגילה צריך לקרא אותה מתחילתה⁷ ועד סופה ולהבין מה מתפתח פה לאורך העלילה.

ננסה לענות על השאלה ששאלנו לעיל על ידי קריאת המגילה דרך משקפי הבחינה התיאטרלית. ואולי לכך נכתבה המגילה באווירה כזו ויפייפותו של יפת תשכון באהלי שם.

בהצגות תיאטרון יש שחקני מפתח ולעומתם שחקני משנה. בעוד שחקן משנה הוא שחקן המופיע פחות על הבמה, שחקן המפתח הוא השחקן שמלווה את העלילה לכל ארכה ועל כן מופיע יותר פעמים.

מי הן דמויות המפתח במגילתנו?

אם נספור את האנשים בעלי ההופעות הרבות ביותר, נגלה את הרביעייה הבאה:

אחשורוש מופיע 29 פעמים;

המן מופיע 54 פעמים;

אסתר מופיעה 55 פעמים;

ומרדכי מופיע 58 פעמים, וסימנך על דרך הרמזו "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש" - פי שניים מאחשורוש.

⁶והעניין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה".

⁷מגילה דף י"ז עמוד א'. מהיכן קורא אדם את המגילה. וזו הסיבה כנראה שבוה נחלקו התנאים במסכת מגילה דף י"ט עמוד א', הוא חלק מהמהלך של המסר ולא ניתן להבין את המסר בשלמותו ללא פרק זה, ואין הוא רק מבוא אלא חלק מהתפתחות המסר, וכך נפסק להלכה.

תוצאות אלו אינן מפתיעות, שהרי העלילה במגילה סובבת סביב ארבע דמויות אלו.

אך ראוי שניתן את הדעת על 3 נקודות:

1. אחשורוש הוא השליט במגילה והיחיד מבין 4 הדמויות שמופיע כבר בתחילת המגילה, ועם כל זאת מבין ארבעת שחקני המפתח, הוא במקום האחרון.
2. המן, ולהבדיל מרדכי ואסתר, מופיעים פחות או יותר אותו מספר פעמים, אך אחשורוש כאמור נמצא הרחק מאחור, ומופיע כמחצית ממספר הופעותיהם של אלו.
3. יש הדרגה בין שחקני המפתח: מרדכי הוא השחקן המרכזי, לאחריו אסתר ולאחריה המן.

לשחקני המפתח צריך להוסיף את במאי העלילה, והוא אמנם אינו עולה על הבמה, אך הוא זה שמכוון את כל השחקנים ויוצר את תפקידיהם, וכמו בכל עלילה אין מכירים אותו בשמו אלא בתוארו "הבמאי", כך גם אצלנו מופיע הקב"ה כבמאי, שאין מזכירים אותו בשמו אלא הוא ניכר כשליט על צעדיהם של שחקני המפתח ומכונה בתואר "המלך", וכך אומרים חז"ל במדרש⁸:

אשר למלך אחשורוש ר' יודן ור' לוי בשם ר' יוחנן כל מקום שנאמר במגלה זו למלך אחשורוש במלך אחשורוש הכתוב מדבר וכל מקום שנאמר למלך סתם משמש קדש וחול.

ובצורה יותר חותכת בזהר⁹:

'נכח בית המלך' – ובכל אתר המלך סתם דא קוב"ה.

"המלך" מופיע במגילה זו כ-160 פעם, זהו מספר מרשים שנותן תחושה שעם כל הכבוד שאנו רוחשים לשחקני המפתח אין מה להשוותם לבמאי, גם אם הוא נסתר.

ננסה להבין, אם כן, מה המסר הרוחני שהקב"ה מעביר לנו דרך צורת כתיבה מיוחדת זו¹⁰.

הפועל המנחה במגילה

בתנ"ך בכלל ניתן לבחון פרקים גם על ידי מילה מנחה. יש סוגים שונים של מילים מנחות, אך בוודאי שהסוג הפשוט ביותר הוא מילה המופיעה מספר רב

⁸ אסתר רבה פרשה ג' פסקה י'.

⁹ רעיא מהימנא ספר ויקרא פרשת בהר דף ק"ט עמוד א'.

¹⁰ בהמשך המאמר נתייחס לשחקן נוסף שמצטרף לקראת סוף המגילה.

של פעמים כאשר כמות זו נראית חריגה. כבר חז"ל עמדו על כך בהקשר לקניית מערת המכפלה¹¹:

אמר רבי אלעזר כמה דיות משתפכות כמה קולמוסין משתברין כדי לכתוב בני חת עשרה פעמים כתיב בני חת בני חת עשרה כנגד עשרת הדברות ללמדך שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאילו מקיים עשרת הדברות.

אנו רואים, שחז"ל ספרו את מספר ההופעות של מילה מסוימת ונתנו משמעות גם למספר.

וכן במקום נוסף¹²:

‘וְאַתְּנָהּ וְגו’ – ה’ פעמים נאמר ‘בני ישראל’ במקרא זה להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין ה’ חומשי תורה וכך ראיתי בבראשית רבה.

אנו ננסה לקרוא את המגילה, לאור דמויות המפתח, כאשר נבחן אצלן את השורש המנחה של המגילה, והוא הפועל ע-ש-ה, באופן מדהים מופיע פועל זה כ-54 פעם, בדומה למספר ההופעות של שחקני המפתח.

לעשות כרצון איש ואיש

פרק אי עוסק בשלושה משתאות, שניים של אחשורוש ואחד של ושתי, ומה שאירע במשתה השני של אחשורוש בעקבות סירובה של ושתי להגיע למלך. בפרק זה מופיע הפועל ע-ש-ה שמונה פעמים, כאשר אנו מצפים שמי שיעשה את המעשים המרכזיים יהיה המלך, שבידו לעשות, וכל מי שמתחת למלך יעשה את רצון המלך. כבר בתחילת המגילה אנו מגלים שאחשורוש עושה משתה נדיר של מאה ושמונים יום - מה שיכל אולי לגלות על עוצמתו¹³:

בְּשָׁנָה שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֵּה לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו חֵיל פָּרִס וּמְדֵי הַפְּרָתִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו.

אך כל משתה זה מופנה למטרה אחת והיא מציאת חן בעיני השרים ורכישת ליבם:

בְּהִרְאֹתוֹ אֶת עֶשֶׂר כְּבוֹד מְלָכוֹתוֹ וְאֶת יְקָר תַּפְאָרְתוֹ גְּדוֹלְתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמָאתַיִם.

¹¹ בראשית רבה פרשה נ"ח פסקה ח'.

¹² רש"י על במדבר ח', י"ט.

¹³ כל הפסוקים מכאן ולהבא המופיעים ללא ציון מקור, מקורם במגילת אסתר, על סדר המגילה.

עוד משתה זה יוצא ומשתה שני נכנס, אך הפעם משתה קצר יותר, שעושה אחשוורוש לפשוטי העם הנמצאים בשושן:

ובמלואת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן
הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים בחצר גנת ביתן המלך.

וכאן כבר כתוב בפירוש שבמשתה זה המלך עושה את רצון העם:
והשתיה כדת אין אנס כי בן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות
כרצון איש ואיש.

אם זה כל מה שידוע המלך לעשות, גם המלכה אינה טומנת ידה בצלחת, והיא משתווה למלך ומעיזה בבית מלכותו לגלות יוזמה עצמית:

גם¹⁴ ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך
אחשוורוש.

אחשוורוש מנסה למצוא חן בעיני עמו ומראה להם את כליו וארמונו, ומנסה לבסס מעמדו גם על ידי התפארות באשתו היפה. וייתכן שבנוסף לכך עצם תעוזתה של ושתי גרמה למלך צורך להוכיח, מי המלך כאן, ולכן מבקש המלך להביא את ושתי לפני העמים. ושתי, בניגוד למלך, יודעת מהו המעמד הראוי למלכה, ולכן היא מסרבת להיות מוצגת ככלי לצורך ביסוס מעמדו של אחשוורוש:

ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך אשר ביד הסריסים ויקצף
המלך מאד וחמתו בערה בו.

ייתכן מאד, שושתי בהכירה את אופיו החלש של אחשוורוש לא ציפתה שסירוב זה יגרור אחריו עונש כל שהוא. אחשוורוש, שהתבזה כאן לעיני כל, מרגיש צורך להגיב, אך גם במצב כזה אין הוא מעז להעניש מיידית את המלכה. המגילה אמנם עוטפת זאת בהסברים פורמליים, אך ברור שזה נובע מכך, שאחשוורוש אינו מסוגל להגיע לרמה כזו של יוזמה עצמית. אך הוא מעוניין לעשות דבר מה למי שהעזה לא לעשות את רצונו:

כדת מה לעשות במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר
המלך אחשוורוש ביד הסריסים.

בא ממוכן והופך את סירובה של המלכה לבעיה אוניברסלית, והרי זו יצירת תקדים לשאר הנשים בממלכה שיסרבו לבעליהן. ולכן צריך שיצא צו מלכותי, שבו ייכתב שבעקבות סירובה של המלכה, כל הנשים ייתנו יקר לבעליהן, וכך במאה עשרים ושבע מדינות אחשוורוש, אחשוורוש הוא האדם היחיד שאשתו לא

¹⁴ המילה 'גם' - באה להשוות את המלכה למלך.

עשתה את רצונו :

וְנִשְׁמַע פְּתִיגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּכָל מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל
הַנְּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן לְמַגְדוֹל¹⁵ וְעַד קָטָן.

אך אל דאגה לא נסיים את הפרק בלי מעשה של אחשורוש :

וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כַּדָּבָר מִמּוֹכָן.

אם כן שוב אנו מוצאים עשייה של המלך. אך במקום שממוכן יעשה את רצון המלך, עושה המלך את רצון ממוכן. נמצא פסוק זה מסכם יפה את הפרק, והבעיה של המגילה היא שלפנינו מלך, שבמקום שכולם יעשו רצונו הוא עושה כדי לרצות אחרים. הוא שולח אגרות מיוחדות הדואגות למעמד האחרים. ואם כבר מוזכרים אחרים לגבי בקשת המלך, הרי זה כדי לא לעשות את רצונו. ובסוף הוא עושה כדבר ממוכן.

והנחה למדינות עשה

פרק ב' עוסק גם הוא כקודמו במעשיו של אחשורוש אך בתחילתו עוסק הוא עדיין בושתי :

אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בָּשׂוּף חֲמַת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ זָכַר אֶת וְשֵׁתִי וְאֵת
אֲשֶׁר עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ.

פסוק זה קשה להבינו שהרי נגזר על ושתי מה שנגזר על אשר לא עשתה את מאמר המלך. אם כן כיצד ניתן לומר עליה ואת אשר עשתה? אלא שהמגילה רוצה לומר לנו שביחס לאחשורוש, שאיננו עושה דבר גם אי עשייה של ושתי נחשבת לעשייה.

ואז באה עצה של נערי המלך משרתיו ולא של השרים המכובדים, והמגילה מקדישה להצעה זו שלושה פסוקים, שבהם מפרטים הנערים את ההצעה ותגובת המלך :

וְהַנְּעָרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשֵׁתִי וַיִּיטֵב הַדָּבָר
בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ בָּן.¹⁶

שוב המלך עושה כאשר אומרים לו, אך אם בעבר עשה כדבר ממוכן - אחד השרים היושבים ראשונה במלכות - כאן יורד אחשורוש למדרגה נמוכה יותר ועושה כדבר נערי.

¹⁵ ולא כולל את הגדול.

¹⁶ לכאורה קשה מה עשה כאן אחשורוש הרי נעריו הציעו והם ההולכים לחפש נערות למלך? וייתכן לומר על צד ההיתול ואולי ברצינות שכל מה שעשה אחשורוש זה "כן" הוא פשוט נענע בראשו ונו גם זה חידוש בשביל אחד שעד עתה לא עשה ולא כלום.

אסתר נלקחת לבית המלך, והנה מופיע לפנינו השורש ע-ש-ה:
ובכל יום ויום מַרְדְּכִי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֲצַר בֵּית הַנְּשִׁים לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם
אֶסְתֵּר וּמָה יַעֲשֶׂה בָּהּ.

מעניין, שהפרק פותח בעשייתה של ושתי ומסיים בעשייה הקשורה לאסתר, כרוצה לומר, מבחינת אחשורוש הוא החליף מלכה במלכה, אך לא התקדם, שהרי ושתי לא הייתה כפופה למצוותו, והנה קיבל את אסתר שאמורה לעשות את מצוותו אך במקום כך:

לֹא הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת עֲמָהּ וְאֶת מוֹלְדֹתָהּ כִּי מַרְדְּכִי צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר
לֹא תִגִּיד.

אלו ששאלו את אסתר, עשו זאת במצוות המלך - מן הסתם, ובכל זאת מסרבת אסתר לגלות את עמה ומולדתה. אך מה שמפליא יותר הוא הנימוק "כִּי מַרְדְּכִי צִוָּה עָלֶיהָ"; מצווה היא חוק שמחוקק האל או מלך¹⁷ ולא אדם אחר. והנה בממלכתו של אחשורוש, מתחת לאפו, מצווה מרדכי על אסתר, והיא נשמעת לציווי ולא לשאלות של אחשורוש. ואם כן אחשורוש נשאר עם אותה בעיה שבגינה סילק את ושתי, ואולי הבעיה רק החריפה כפי שנראה בהמשך.

אסתר נבחרת למלכה למרות הכל, ואחשורוש כמובן מתעורר לעשייה, ומה אם לא משתה יגלה את כוח עשייתו של אחשורוש, אך אל דאגה הנה אחשורוש באותו פסוק כופל עשייתו:

וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֵּה גָדוֹל לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אֶת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וְהַנְּחָה
לְמַדְיֵנוֹת עֲשֶׂה וַיִּתֵּן מִשְׁאֵת כִּיד הַמֶּלֶךְ.

מה פשר הביטוי "וְהַנְּחָה לְמַדְיֵנוֹת עֲשֶׂה"? כל אימת שאנו מתמקחים על מחיר מוצר, שאנו חפצים בו, אנו פולטים את הביטוי "תעשה הנחה". אך באמת, אם המוכר יבקש סכום קטן יותר, הוא לא יעשה ולא כלום, מבחינתו זה שיא אי העשייה, שהרי קיבל פחות; והנה כל מה שמסוגל אחשורוש לעשות זו הנחה, שהרי מתחילת המגילה הוא עסוק בלמצוא חן בעיני אחרים, כך שלגביו הורדה במיסים נחשבת אף היא לעשייה.

אין מתאים יותר מהפסוק הבא לסכם את הבעייתיות של אחשורוש כמלך:

אִין אֶסְתֵּר מִגְדַּת מוֹלְדֹתָהּ וְאֶת עֲמָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מַרְדְּכִי וְאֶת
מֵאֵמֶר מַרְדְּכִי אֶסְתֵּר עֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְּאִמְנָה אֶתּוֹ.

¹⁷ כפי שנראה בהמשך השורש צ-ו-ה מופיע במגילה 10 פעמים אך ברוב המוחלט של הפעמים המצווה הוא לא המלך ודבר זה מחזק את מה שאמרנו שמי שאמור לשלוט אינו שולט וכנראה שאחרים נוטלים את רסן השלטון.

אחשוּרוֹשׁ אִינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם בְּמַגִּילָה וְהוּא רָצָה לְהִפְטֹר מִמַּלְכָּה, שְׂגִילָתָה קִצַּת יוֹזְמָה עֲצֻמִּית וּבִתְמוּרָה קִיבַל מַלְכָּה הַעוֹשֶׂה אֶת רִצּוֹן מִרְדְּכִי וְלֹא אֶת רִצּוֹנוֹ¹⁸, שֶׁהָרִי גַם אִם נִיתֵן לְהַסְבִּיר בְּפִסּוּק י' שֶׁאִסְתֵּר לֹא סִיפְרָה לְסִתָּם אֲנָשִׁים שֶׁשָּׂאלוּ אוֹתָהּ עַל עֵמָה וּמוֹלַדְתָּהּ, כִּאֵן בּוֹדָאֵי הַכוּוֹנָה שֶׁאֵין אִסְתֵּר מַגְדַּת עֵמָה לְמַלְךְ. וְכֵן רָאוּ זֹאת חֲזוֹ"ל¹⁹:

וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתָּה גְדוֹלִי עֶבֶד מִשְׁתִּיא וְלֹא גִלְיָא לִיָּה דְלִי כְּרָגָא
וְלֹא גִלְיָא לִיָּה שְׁדֵר פְּרִדְשֵׁנִי וְלֹא גִלְיָא לִיָּה וּבַהֲקִבֵץ בְּתוֹלוֹת שְׁנִית
וְגוֹי אֲזִיל שְׁקַל עֵצָה מִמִּרְדְּכִי אִמְרֵי אֵין אִשָּׁה מִתְּקַנָּאָה אֲלֵא בִירְךְ
חֲבִירְתָּהּ וְאִפִּילוּ הָכִי לֹא גִלְיָא לִיָּה דְכִתִּיב 'אֵין אִסְתֵּר מַגְדַּת
מוֹלַדְתָּהּ' וְגוֹי.

וְכַפִּי שְׁפִירֵשׁ רִשְׁיִי²⁰:

עֶבֶד מִשְׁתִּיא כּוֹי – חוֹזֵר לְכִמָּה עֲנִינִים לְפִיִּסָּה שְׁתַּגְלָה לוֹ מוֹלַדְתָּהּ,
וְלֹא הוֹעִיל, וְסוּמֹךְ לָהּ לְהֵאֵי קִרָּא 'וּבַהֲקִבֵץ בְּתוֹלוֹת שְׁנִית' וְגוֹי 'אֵין
אִסְתֵּר מַגְדַּת מוֹלַדְתָּהּ וְאֵת עֵמָה' וְגוֹי עֶבֶד מִשְׁתִּיא סְעוּדָה לְכַבּוּדָּהּ,
מָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בְּשֵׂאֵר נָשִׁים.

דְּלִי כְּרָגָא – אִמְרֵי בְּשִׁבִיל אִסְתֵּר אֲנִי מְנִיחַ לְכֶם מְכַסִּי גוֹלְגוֹלְתְּכֶם,
הֵינִי וְהִנְחָה לְמַדְיֵנוֹת עָשָׂה.

שְׁדֵר פְּרִדְשֵׁנִי – דוֹרוֹנוֹת לְשָׂרִים בְּשֵׁמָה, וְהֵינִי דְכִתִּיב 'וַיִּתֵּן מִשְׁאֵת
כֶּיֶד הַמֶּלֶךְ'.

וְהַעֵם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ

בְּפֶרֶק ג', לְאַחַר כְּשֶׁלּוֹנוֹתֵינוּ שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ עִם וְשֵׁתִי וְאִסְתֵּר, הוּא מַחְלִיט לְגִלוֹת
מִנְהִיגוֹת וְסוּף סוּף יֵשׁ לָנוּ מַעֲשֵׂה רִצְיָנִי שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ וְאִפִּילוּ צִיוּי:

אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גְדַל הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ אֵת הֶמֶן בֶּן הַמְּדָתָא
הָאֲגָגִי וַיִּנְשָׂאֵהוּ וַיִּשֶׂם אֵת כְּסָאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ: וְכָל עַבְדֵי
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן כִּי בֶן צִוָּה לוֹ
הַמֶּלֶךְ וּמִרְדְּכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה.

לְפָנֵינוּ הַצִּיוּי הַיְחִיד שֶׁל הַמֶּלֶךְ בְּמַגִּילָה, וְכַשְׁכֵּב מֵעַז אַחְשׁוּרוֹשׁ לְצוּוֹת, הוּא
מְצוּוֹה לֹא לְצוֹרֵךְ עֲצָמוֹ אֲלֵא "כִּי בֶן צִוָּה לוֹ" - (בַּעֲבוּר הַמֶּן). הַמֶּלֶךְ אִמְרֵי לְצוּוֹת

¹⁸ אֵת שְׂאֵלַת הַנְּאֻמּוֹת שֶׁל אִסְתֵּר לְאַחְשׁוּרוֹשׁ אוֹ לְמִרְדְּכִי הֵטִיבוּ לְהַגְדִּיר חֲזוֹ"ל בְּמִסְכַּת מַגִּילָה דף י"ג, עֵמוֹד
ב': "וְאֵת מֵאֵמֶר מִרְדְּכִי אִסְתֵּר עוֹשֶׂה אִמְרֵי רַבִּי יִרְמְיָה שֶׁהִיָּתָה מֵרָאָה דָּם נֹדָה לְחַכְמִים כְּאִשֶּׁר הִיָּתָה בְּאֵמְנָה
אֵתוֹ אִמְרֵי רַבֵּה בַר לִימָא (מִשְׁמִיָּה דַּרְב) שֶׁהִיָּתָה עוֹמֵדֵת מַחִיקוֹ שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ וְטוֹבֵלֵת וְיוֹשֵׁבֵת בַּחִיקוֹ שֶׁל
מִרְדְּכִי".

¹⁹ מַגִּילָה דף י"ג עֵמוֹד א'.

²⁰ רִשְׁיִי שֵׁם.

לצורכו ולא לצוות בשביל אחרים. יתרה מכך - אם יש פעולה הנעשית רק למלך, זו פעולת ההשתחוויה, ופעולה זו מרגע זה ואילך מוקדשת להמן. אך אל דאגה, גם ציווי זה של המלך אינו מתבצע. יש מי שדואג לקלקל למלך את החגיגה, ולאחר שושתי לא עשתה את מאמר המלך, ואסתר לא מגדת למלך, בא מרדכי ועובר את מצוות המלך:

וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמַרְדֳּכָי מְדוּעַ אַתָּה עוֹבֵר
אֶת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ.²¹

המן מתרגז על כך שיש אחד שמעז לא להשתחוות לו ומחליט להשמיד את כל עם מרדכי, אך כיצד משיגים אישור מהמלך לביצוע תכנית זו? כאן מגייס המן את לשונו הרעה²²:

יִשְׁנוּ עִם אֶחָד אֲמַר רַבָּא לִיכָא דִידַע לִישְׁנָא בִישָׂא כְהַמֵּן.

מה הגאונות הגדולה בלספר לשון הרע? אלא המן למד את המגילה מתחילתה והבין שמה שמתסכל את מלכו הוא חוסר המעש שלו מצד אחד, ומצד שני נוכחותם של אנשים שאינם עושים את רצונו; ועל נימים אלו פורט המן:

וַיֹּאמֶר הַמֶּן לְמֶלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ יִשְׁנוּ עִם אֶחָד מִפְּזָר וּמִפְּרָד בֵּין הָעַמִּים
כְּכֹל מְדִינֹת מְלֻכּוֹתַי וְדָתֵיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל עַם וְאֵת דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם
עוֹשִׂים וְלִמְלֶךְ אֵין שְׁנָה לְהַנִּיחֵם.

המן נעשה כאומר למלך, מה נטפלת על ושתי או מה אתה דואג מאסתר, כשעם שלם אינו עושה את מצוותיך?

ובאמת ידע המן לכוון את הזמן, שבו אחשוורוש כועס וכן את הסיבה המכעיסה את אחשוורוש יותר מכל. אין פלא שמייד מקבל המן אישור לעשות ככל העולה על רוחו מבלי שלמלך יהיה מושג, מי הוא זה ואיזה הוא העם:

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמֶן הַכֹּסֵף נָתַן לְךָ וְהָעַם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ.

וכאן מתגלה לעינינו כוח העשייה של המן: רק ניתנת לו ההזדמנות לעשות²³, והוא הולך "על גדול" הוא מתכנן מיד השמדת עם שלם ביום אחד ושולח מיידית את השלוחים ל-127 מדינות אחשוורוש. מה רב ההבדל בינו לבין אחשוורוש. אחשוורוש כבר השתמש 7 פעמים בעשייה ועשה כלום. המן אינו זקוק לכל כך הרבה הזדמנויות לעשות. המן זקוק להזדמנות אחת שמתירים לו בה את הרסן, והוא כבר יחריב הכל. הוא הדבר אשר למדונו תז"ל על סב סבו

²¹ מעניין שהעבדים משתמשים בלשון סתומה "את מצוות המלך" כאילו ברור מאליו לאיזו מצווה הכוונה שהרי יש רק מצווה אחת שציווה המלך.

²² מגילה דף י"ג עמוד ב'.

²³ בכל המגילה יש רק עוד פעם אחת שהפועל ע-ש-ה מתייחס להמן, ובאמת אין הוא זקוק ליותר מכך.

של המן²⁴:

ואמר רבי יצחק מאי דכתיב יוחן רשע בל למד צדק? אמר יצחק לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם יוחן עשו, אמר לו רשע הוא, אמר לו בל למד צדק, אמר לו 'בְּאַרְץ נִכְחוֹת יְעוֹל', אמר לו אם כן 'בֵּל יִרְאֶה גְאוֹת ה'". ואמר רבי יצחק מאי דכתיב 'אל תתן ה' מאוני רשע וזממו אל תפק ירומו סלה' אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אל תתן לעשו הרשע תאות לבו זממו אל תפק זו גרממא של אדום שאלמלי הו יוצאין מחריבין כל העולם כולו.

ויעבור מרדכי

בפרק ד' מופיע הפועל ע-ש-ה רק פעמיים, פעם אחת בתחילת הפרק ופעם אחת בסיומו. אך למרות כמות מזערית זו, לפנינו הפרק המהווה את התפנית ביחס לעשייה אצל דמויות המפתח.

מרדכי שומע על תכנית ההשמדה של המן ההולכת וקורמת עור וגידים:

וּמְרַדְּכִי יֵדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה וַיִּקְרַע מְרַדְּכִי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבֹּשׂ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וַיַּעֲקֶה גְדֻלָּה וּמְרָה:

תכנית ההשמדה עדיין לא התבצעה, אך כלפי מרדכי זה מתואר כנעשה בעבר, כי מרדכי מכיר את המן ומבין שמרגע שניתנה לו הרשות לעשות, הרי שניתן לראות את העסק כעשוי וגמור; ולכן מזדרז מרדכי לפעול למרות שיש לו מרווח של שנה. ייתכן שלכן מרדכי נוקט ביטויי אבלות כדי לשדר לאסתר, שעלינו להתייחס אל רעיון השמדת העם כאילו כבר התבצע.

מרדכי מבין, שההשגחה שגלגלה, שאסתר תגיע לתפקיד המלכה אומרת לנו: יש בכוחם לפעול ולשנות את הנעשה. אסתר, לעומתו, כלל אינה תופסת את גודל עוצמתה ואינה מאמינה בכוחה לשנות, לכן היא שולחת בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו. במהלך הוויכוח בין מרדכי לאסתר אנו עדים לנקודות אור בהתנהגותה של אסתר. היא לא עושה רק מה שמרדכי אומר לה - או יותר נכון- היא אינה עושה כלום משום שמרדכי ציווה עליה - אלא לפנינו אסתר המצווה על עבדיה:

וּתְקַרְא אֶסְתֵּר לְהִתְדַףּ מִסְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֶמִיד לְפָנֶיהָ וּתְצַוֶּהוּ עַל מְרַדְּכִי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה.

מרדכי רואה שאין אסתר מבינה את המסר, והוא נאלץ לצוות עליה לבוא

²⁴ מגילה דף ו' עמוד א'.

להתחנן אל המלך:

וְאֵת פֶּתֶשֶׁן בְּתֵב הַדָּת אֲשֶׁר נָתַן בְּשׁוֹשַׁן הַשְּׂמִידִם נָתַן לוֹ לְהִרְאוֹת
אֶת אֶסְתֵּר וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצַוֹת עָלֶיהָ לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן לוֹ
וּלְבַקֵּשׁ מִלְפָּנָיו עַל עַמָּהּ.

אסתר מנסה להתחמק מהתפקיד שנראה לה גדול על מימדיה, אך גם התחמקות זו עושה אסתר על ידי שימוש בכח המלכות שבה, והיא מצווה שוב על התך:

וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהִתְךָ וּתְצַוֶּהוּ אֶל מַרְדֳּכָי.

פעמיים אסתר מצווה על התך, וזו התקדמות שנכפתה עליה על ידי מרדכי, שבהתנהגותו המוזרה גרם לאסתר לגלות כוחות שהיו קיימים בה אך היא לא לגמרי הייתה מודעת להם ובוודאי של השתמשה בהם.

אך עדיין המהפך בתפישתה של אסתר אינו שלם, ולכן היא מנסה להתחמק שוב בטענה:

כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר
יָבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֲצַר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ
לְהִמִּית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שַׂרְבִּיט הַזָּהָב וְחָיָה וְאִנִּי לֹא
נִקְרָאתִי לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם.

בעיני אסתר היא שווה לכל איש ואישה לגבי היחס למלך ולכן עונשה כעונשם, אם תעז להופיע לפני המלך. מרדכי מבין, שעליו לעורר את אסתר מנמיכות רוח זו ומאשים אותה בדאגה לעצמה והפקרת עמה, אך בד בבד מלמד אותה, שאמנם אחשורוש לכאורה הוא שחקן המפתח, אך יש גם במאי לעולמנו, והוא ייעד לאסתר תפקיד מפתח בהצגה.

כִּי אִם הַחֲרָשׁ תַּחְרִישִׁי בְּעַת הַזֹּאת רוּחַ וְהִצְלָה וְעֲמוּד לַיהוּדִים
מִמְּקוֹם²⁵ אַחַר וְאֵת וּבֵית אֲבִיךָ תֵּאבְדוּ וּמִי²⁶ יוֹדֵעַ אִם לְעַת בְּזֹאת
הַגְּעַת לְמַלְכוּת.

²⁵ על הפסוק 'ויפגע במקום' נאמר במדרש רבה בראשית פרשה ט"ח פסקה ט': 'ויפגע במקום ר"ה בשם ר' אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו'.

²⁶ בישיבת מעלות הזכיר ראש הישיבה, הרב יהושע ויצמן, פעמים רבות את דברי הזוהר בהקדמה (דברים אלו ביאר בהרחבה הרב אלימלך בר שאול בספרו "מן הבאר" עמודים 87-90):

רבי אלעזר פתח, (ושעיה מ', כ"ו) שאו מרום עיניכם, וראו מי ברא אלה, שאו מרום עיניכם לאן אתם, לאתר דכל עיינין תליאן ליה, ומאן איהו פתח עיניי. ותמן תנדעון, דהאי סתים עתיקא דקיימא לשאלה, ברא אלה, ומאן איהו, מ"י, הוא דאקרי מקצה השמים לעילא, דכלא קיימא ברשותיה, ועל דקיימא לשאלה, ואיהו בארץ סתים ולא אתגליא, אקרי מ"י, דהא לעילא לית תמן שאלה, והאי קצה השמים אקרי מ"י.

אסתר מבינה את המסר, ופעם ראשונה במגילה היא נותנת הוראות למרדכי מה עליהם לעשות כדי שתוכל להיכנס למלך. אך גם הוראות אלו לא נאמרו בלשון ציווי אלא בלשון אמירה:

וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֵל מְרֹדֶכֶי: לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים...

ואולם מרדכי מתייחס להוראות אלו כציווי שמצווה אותו אסתר, והפעם הוא עושה את רצון המלכה. לא עוד המלכה תעשה את "מֵאֲמַר מְרֹדֶכֶי", ולא עוד "כִּי־אֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מְרֹדֶכֶי":

וַיַּעֲבֹר מְרֹדֶכֶי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּתָהּ עָלָיו אֶסְתֵּר:

חז"ל התקשו בהבנת הביטוי "וַיַּעֲבֹר מְרֹדֶכֶי" ונתנו לכך הסברים שונים²⁷:

ויעבור מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית ושמואל אמר דעבר ערקומא דמיא.

לפי דעת רב, הפועל ע-ב-ר משמש כאן במובן של עבירה, שהרי מרדכי עבר על דברי תורה, ואילו לשמואל משמש שורש זה במשמעות מעבר מצד אחד של נהר לצד שני. לפי דברינו עד עתה, ניתן להוסיף משמעות נוספת בהסבר הביטוי "וַיַּעֲבֹר מְרֹדֶכֶי": עד עתה מרדכי היה בבחינת מצווה על אסתר, וכאן הוא עובר ממצווה על אסתר למצווה על ידי אסתר.

ומחר אעשה כדבר המלך

בפרק ה' אסתר עוברת מהפך, אך כל מהפך זה נועד לגרום למהפך אצל אחשורוש, כפי שנראה, אחשורוש אינו מסוגל לעבור מהפך כל כך מהר, אך אסתר מפנימה את מה שאמר לה מרדכי מהר מאוד:

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלָכוּת וַתַּעֲמֵד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ
הַפְּנִימִית נִכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מְלָכוּתוֹ בְּבֵית
הַמְּלָכוּת נִכַח פְּתַח הַבַּיִת.

אין בכל המגילה ובכל התנ"ך²⁸ פסוק אחר, שבו מופיע הפועל מ-ל-ך 6 פעמים, כפי שהוא מופיע לפנינו. מה משמעות הדגשה זו? נראה שאסתר פחדה לגשת למלך, כפי שביטאה זאת בפרק הקודם בגלל היראה ממפגש עם המלך, ועוד בחצרו הפנימית. כעת נדרשת אסתר להתייחס לעצמה גם כמלכה, ומתוקף זאת, עליה לא לפחד ולעמוד כמלכה מול המלך בבית המלכות. לכן אסתר לובשת מלכות ולא בגדי מלכות, כי בבגדי מלכות אסתר הייתה לבושה כל הזמן, אך

²⁷ מגילה דף ט"ו עמוד א'.

²⁸ חוץ מספר יהושע בו מופיעים שני פסוקים, ובירמיה פסוק אחד עם 6 פעמים השורש מ-ל-ך, אך בכל הפעמים הללו מדובר ברשימה של מלכים.

מעולם לא התייחסה לעצמה כמלכה, וכעת עליה ללבוש את תפקיד המלכה. מרגע שאסתר מתייחסת לעצמה כמלכה ולא כסתם אשת המלך, מתייחס גם המלך לאסתר באופן דומה:

וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר הַמְּלִכָּה עֹמֶדֶת בַּחֲצַר נְשֵׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שֵׁרְבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשֵּׁרְבִיט: וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמְּלִכָּה וּמַה בְּקִשְׁתְּךָ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּנְתֵּן לָךְ.

עד כאן בכל המגילה נקראה אסתר בשמה סתם²⁹, וכאן פעמיים מודגש שאסתר היא המלכה.

והנה אנו חוזרים לעשייה, וכאן לפנינו לא המלך עושה אלא אסתר עושה:
וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ³⁰.

לכאורה אסתר עושה דבר פשוט כמשתה, אך אסתר אינה מבקשת מהמלך לבוא למשתה שהיא תעשה לו בעתיד, ואז ממילא כל עשיית המשתה תלויה ברצונו של המלך; אלא אסתר מודיעה למלך שהיא כבר עשתה את המשתה, והיא גם החליטה, מי יהיו המוזמנים, וכעת מבקשת מהמלך להגיע למשתה. המלך, כנראה, המום מתעוזתה של אסתר, אך אינו מעז לסרב לאסתר בשלב זה ומצווה להזמין את המן אל המשתה שעשתה אסתר:

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מֵהָרוּ אֶת הָמֵן לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר אֶסְתֵּר וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר.

המן שעד היום כולם משתחוים לו כמצוות המלך, והוא זה שקיבל אישור מהמלך לעשות ביהודים ככל שרוצה - נדרש לפתע לעשות את דבר אסתר. והנה לנו הפעם השנייה שעושים את רצון אסתר, מרדכי עשה ככל שציוותה עליו אסתר, והמן עושה את דבר אסתר, ומבחינה מסוימת גם המלך עושה את רצון אסתר.

כעת מבקש המלך מאסתר שתגלה את בקשתה, והוא מוכן לתת לה עד חצי המלכות. אסתר נוקטת צעד תמוה: היא מבקשת מהמלך לבוא עם המן מחר שוב אל המשתה, שהיא תעשה, ומחר היא תגלה את רצונה. מה פשר המשחק הזה שמשחקת אסתר עם המלך? ומניין לאסתר שהיא אינה מחמיצה את השעה? מי ערב שהמלך יסכים למשתה נוסף? הרי רק לפני כ-3 ימים אסתר לא

²⁹ יש יוצא מן הכלל אחד והוא כאשר מרדכי מגלה לאסתר על התוכנית של בגתן ותרש לרצוח את המלך. וכנראה שהסיבה היא שמרדכי מגלה לה זאת מתוקף היותה מלכה ומעוניין שתשתמש בכח מלכותה לשם

המילה "לו" יכולה להתפרש לו - למלך, וגם לו - להמן.
³⁰

האמינה שתוכל לעמוד לפני המלך, והנה כשסוף סוף הצליחה, היא לוקחת הימור על משתה נוסף!

אלא שאסתר מבינה, שהנקודה האמיתית היא לא שהמן יעשה את רצונה, אלא עליה מוטל התפקיד לגרום למלך להבין שהוא המלך וכולם צריכים לעשות את רצונו, ורק אז המלך יעז לסלק את המן ולבטל את הגזירה. לשם כך אסתר נוקטת תכנית מאוד ברורה. בשלב ראשון אסתר מראה למלך, שהיא מתייחסת לעצמה כמלכה ולכן מגיעה לחצר ללא שנקראה; בשלב שני היא גם עושה משתה למלך ללא בקשה ממנו.

בשלב השלישי אסתר רומזת לאחשורוש שהוא הרחיק לכת כשנתן להמן סמכויות מרחיקות לכת. לכן אסתר מזמינה רק את המלך והמן למשתה, וכאילו אומרת זה משתה שנועד לבכירים שבממלכה, ולכן לא ייתכן שהמן ייעדר.

שלבים אלו נועדו לגרום למלך לפעול מיידית ולעשות מעשה אמיתי בממלכה, אך במקום זאת המלך מציע לאסתר חצי מלכות. אסתר מבינה שהמלך לא עבר את המהפך המיוחל, הוא עדיין עושה את רצון האחרים, וכך הדבר לא יבוא על פתרונו. כי מה שנדרש כאן הוא צעד מרחיק לכת, והוא סילוק איש אמונו של המלך וביטול האיגרות, לכן אין טעם לבקש במשתה זה כלום.

אך אסתר אינה מתייאשת; היא מבקשת מהמלך לבוא אל המשתה גם מחר, ואז תבקש את בקשתה:

אִם מְצַאתִי חַן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת שְׂאֵלֹתַי
וְלַעֲשׂוֹת אֶת בְּקִשְׁתִּי יְבֹא הַמֶּלֶךְ וְהֵמֵן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם
וּמִחָר אֶעֱשֶׂה כְּדָבַר הַמֶּלֶךְ.

בפסוק זה נראית אסתר כאחת שחיכתה שנים לפגישה עם המלך כדי לבקש בקשה כה חשובה, אך כשמגיעה שעת הכושר, שפתיה נחתמות. אולם אם נבדוק פסוק זה לאור הפועל ע-ש-ה, נראה שהפועל חוזר שלוש פעמים. מה משמעות חזרה זו? אלא אסתר מתחילה את הפסוק מנקודת ראותו של המלך, שרוצה לעשות את רצון אסתר "וְלַעֲשׂוֹת אֶת בְּקִשְׁתִּי" ומכאן מבקשת אסתר מהמלך לבוא "אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם". ביטוי זה אמור לזעזע את המלך, שהוא והמן נכללים באותה מילה "לָהֶם"³¹, אך בד בבד אומרת למלך, אין אתה אמור לעשות את בקשתי אלא "ומחר אעשה כדבר המלך" (אני אסתר) כדבר המלך.

³¹ אסתר ניסתה כבר לרמוז למלך זאת כאשר הצמידה את המלך להמן: "ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לוי" אך מכיון שהמלך לא נרמוז נאלצה אסתר להשתמש בביטוי עוקץ יותר.

המן יוצא מהמשתה הראשון ואינו קולט דבר מהמתרחש במוחה של אסתר וחושב: ברוך המזווג זיווגים, כמלך כך אשתו, שניהם עושים את רצונו של המן, ומכל הממלכה אני היחיד שקרוא לה עם המלך.

ברגע שמעמדו של המן מובטח, אין לו סבלנות לחכות כשנה עד להריגתו של מרדכי ומבקש עצה מאוהביו, והם שחושבים שכל המציאות כפופה להמן, מיעצים לו להשתמש בכוח העשייה:

וַתֹּאמֶר לוֹ זָרַשׁ אֶשְׁתּוֹ וְכָל אֲהָבָיו יַעֲשׂוּ עִין גְּבִיהַ חֲמִשִּׁים אֲמָה וּבְבִקְרָא אָמַר לְמֶלֶךְ וַיִּתְּלוּ אֶת מַרְדֳּכָי עָלָיו וּבָא עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתָּה שָׁמַח וַיִּיטֵב הַדָּבָר לְפָנָי הֵמָּן וַיַּעַשׂ הָעֵץ.

מי על הסוס

פרק ו' עוסק כולו בסיפור הסוס.

לאחר כל רמיזותיה של אסתר על כך שהמלך גידל יותר מדי את המן, עד כדי כך שאפילו היא משווה אותם ומזמנת את שניהם למשתה היום וגם למחר, ברור מדוע בלילה ההוא נדדה שנת המלך³²:

'בְּלִילָהּ הַהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ'... רבא אמר שנת המלך אחשורוש ממש, נפלה ליה מילתא בדעתיה, אמר מאי דקמן דזמינתיה אסתר להמן, דלמא עצה קא שקלי עילויה דההוא גברא למקטליה... מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים.

בפרק זה אין אסתר מוזכרת כלל³³, כי באמת כל סיפור הסוס הוא תוספת אלוקית לתכנית שתכננה אסתר³⁴. אסתר לא חשבה על כך שהמן יבוא בלילה וכו' ולכן אין מקום להזכיר אותה בפרק שכולו תכנית אלוקית בנוסף למאמץ האנושי שהיא עשתה בפרק הקודם.

והנה אחשורוש חושד שמתרקם כאן מרד נגדו ואינו מבין, מדוע אין איש גולה את אוזונו על כך; ומתברר שהיה אחד שגלה את אוזן המלך בעבר, והוא אולי האיש היחיד שהמלך היה צריך לעשות בשבילו ולספק את רצונו, ועל כך שואל המלך:

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה נַּעֲשֶׂה יְקָר וּגְדוּלָה לְמַרְדֳּכָי עַל זֶה.

ותשובת נערי המלך מגלה את האמת המבישה, שהמלך - שעושה כדבר ממוכן

³² מגילה דף ט"ו עמוד ב'.

³³ חוץ מהמילה האחרונה, כאילו אומרת המגילה וכעת נחזור לאסתר המלכה.

³⁴ יש כאן מסר ברור ביחס בין אמונה וביטחון, אתה עשה כל שביכלתך אף אם אין בכך מספיק והקב"ה ישלים כבר את חלקו.

ועושה כרצון איש ואיש, ומצווה שישתחוו להמן, ועושה הנחה למדינות - שכח לגמול למרדכי על מעשיו :

וַיֹּאמְרוּ נְעָרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו לֹא נַעֲשֶׂה עִמּוֹ דָּבָר.

והתזמון האלוקי מזמן את המן שבא לספר על העץ שעשה למרדכי בדיוק ברגע זה שהמלך רוצה שיעשו למרדכי כבוד על נאמנותו. אחשורוש המופתע מביקור המן בשעה כה לא שגרתית בודק את המן, למה עוד מצפה המן שיעשו בשבילו :

וַיְבֹא הֶמָּן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מָה לַעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ.

המן, לעומת זאת, התרגל שהמלך עושה הכל בשבילו ואפילו המלכה עושה שני משתאות לכבודו :

וַיֹּאמֶר הֶמָּן בְּלִבּוֹ לְמִי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי.

ולכן בוודאי שהכוונה כאן שוב לעשות למעני, ואם כן הגיעה העת לשדרוג, וכעת לא רק ישתחוו לי אלא אקח את שאר הסממנים של המלך³⁵: סוס, כתר ולבוש :

וַיֹּאמֶר הֶמָּן אֵל הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ: יְבִיאוּ לְבוֹשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבוֹשׁ בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּס אֲשֶׁר רֹכֵב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְאֲשֶׁר נָתַן בְּתֵר מַלְכוּת בְּרֵאשׁוֹ: וְנָתַן הַלְּבוֹשׁ וְהַסּוּס עַל יַד אִישׁ מִשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתָמִים וְהַלְּבִישׁוּ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ וְהַרְבִּיבֵהוּ עַל הַסּוּס בְּרָחוֹב הָעִיר וְקִרְאוּ לְפָנָיו בְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ.

המן מעוניין שכל מעשה המלך ייעשה בשבילו, ובלי לשים לב הוא זה שגורם למהפך הגדול במגילה, שהרי המלך לא חלם לעשות עד כדי כך למרדכי ורק הצעתו של המן גרמה שיעשו כך למרדכי היהודי, ולא סתם יעשו אלא המן שעד עכשיו עשו הכל בשבילו, הוא זה שיעשה את כל אשר דיבר למרדכי, שאינו עושה את מצוות המלך להשתחוות להמן :

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמָּן מֵהָרַק אֶת הַלְּבוֹשׁ וְאֶת הַסּוּס בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה כֵן לְמַרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֵל תִּפְּלֵ דָבָר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: וַיִּקַּח הֶמָּן אֶת הַלְּבוֹשׁ וְאֶת הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת מַרְדֵּכִי וַיַּרְבִּיבֵהוּ בְּרָחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו בְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ.

המן מבין שאין מדובר במעידה חד פעמית, אלא היום כל כוח עשייתו מוקדש מעתה למרדכי היהודי: הוא נאלץ להודות - כמלאך רע שעונה אמן בעל כורחו -

³⁵ השורש מ-ל-כ מופיע כאן 9 פעמים מעניין להשוות זאת לביצוע ששם נאלץ המן להרכיב את מרדכי ואז ביטוי זה כמעט נעלם.

מי הוא בעל כוחות העשייה בעולם ומי נכפף למי. ולכן המן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש³⁶. ואף אשתו ואוהביו מבינים שנפילה זו היא רק קצה הקרחון, ואחריה יש עוד נפילה לפני מנפילה.

לכאורה העסק גמור, אך מתברר שאחשוורוש מתייחס לכל סיפור הסוס רק כהעמדת המן במקומו, אך אין מדובר כלל על סילוקו, ולכן יש צורך במשתה השני, שבו מתגלה כוח העשייה של אסתר:

עוֹדֵם מַדְבְּרִים עֲמוּ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיְבַהֲלוּ לְהַבִּיא אֶת הַמֶּן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר.

סופו של המן אך לא סוף המגילה

בפרק ז' אחשוורוש כדרכו, עדיין בטוח שעליו לעשות את רצון האחרים, ולכן שואל את אסתר במשתה היין השני:

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי בַּמִּשְׁתָּה הַזֶּה מַה שָּׁאַלְתְּךָ אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וְתַתְּנִי לָךְ וְמָה בַּקִּשְׁתְּךָ עַד חֲצֵי הַמְּלָכוֹת וְתַעֲשִׂי.

אסתר ששמעה את המן מרכיב את מרדכי וצועק "בְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ" יודעת שמשמים סייעו בידה, וכעת הזמן להפיל את המן, והיא מגלה למלך שהיא ועמה בסכנת השמדה. המלך שומע ומיתמם:

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלֹאוֹ לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן.

מה פשר היתממות זאת? הרי רק לפני ארבעה ימים ביקש המן מאת המלך רשות לאבד את כל העם "המפוזר ומפורד"!

נראה שאחשוורוש נהיה מודע לחוסר העשייה שלו, ועל רקע זה הוא כאומר: אינני מעז לעשות כלום בממלכתי, ולמי יש אומץ לעשות תכנית להשמדה כללית של עם המלכה? אין המלך כועס על ההשמדה אלא על התעוזה להגות רעיון כה "עשיתי".

מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלֹאוֹ לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן³⁷.

אסתר מגלה את שם האיש "הַמֶּן הָרַע הַזֶּה", ואנו מצפים שהמלך יצווה מייד על הריגת המן. אך המלך יוצא להתאוורר בגינת הביתן. וכשהוא חוזר ומוצא את המן נופל על המיטה שאסתר עליה, המלך כועס אך לא עולה בדעתו לצוות על

³⁶ מעניין הצירוף המלך והמן בפסוק זה: "וישב מרדכי אל שער המלך והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש" גם כאן מוזכר "המלך והמן" אך המלך כאן קשור למרדכי והאותו ו' של והמן איננה עוד ו' החיבור אלא ו' הניגוד.

³⁷ ייתכן שהמלך יודע שהכוונה להמן אך על רקע מה שגילה בלילה על המן - המעוניין בלבוש המלך וסוס המלך וכתר המלך - פתאום הכל מקבל משקל שונה.

הריגת המן. הסיבה היא שהמלך מפחד מהמצב שהוא יישאר בממלכה ללא איש הביצוע שלו. מלך חלש זקוק לידו לאיש מעשי שמנהל הכל וכזה היה המן. וכאן מגיע חרבונה, זכור לטוב, ונועץ את החרב בגזר דינו של המן. מה יש בדברי חרבונה שהצליחו לגרום למלך לצוות על הריגת המן? מה שיש כאן זה שוב הפועל ע-ש-ה:

וַיֹּאמֶר חֲרֻבּוֹנָה אֶחָד מִן הַסְּרִיסִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה
הַמֶּן לְמַרְדְּכֵי אֲשֶׁר דִּבֶּר טוֹב עַל הַמֶּלֶךְ עַמְד בְּבֵית הַמֶּן גְּבַהַּ חֲמִשִּׁים
אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תִּלְהוּ עָלָיו.

חרבונה לימד את המלך שכוח עשייתו של המן מופנה נגד המלך עצמו ולא רק נגד היהודים והמלכה. אם לא תתעורר בזמן, המן יחסל את מעט האנשים שחושבים טוב עליך. המלך אם כן אינו עושה זאת מאהבת היהודים אלא מחשש לחייו.³⁸

בלי עשייה אך עם השחקן החמישי

פרק ח' הוא הפרק המוזר ביותר במגילה. בפרק זה אין השורש ע-ש-ה ולו פעם אחת. מה משמעות היעלמות המילה המנחה, ובמיוחד לאור חזרתה בפרק הבא שם היא מופיעה 'ביתר שאת וביתר עוז' (כ - 15 פעם).

כאן אני חושב שטמון סוד המגילה ולכך נכתבה בצורה כזו. כל סיפור המגילה הוא מעין הקדמה ולימוד לשחקן החמישי במגילה, והוא השחקן המרכזי בשני הפרקים הבאים. כוונתי ל-"יהודים" המופיעים כ-34 פעם מכאן ועד סוף המגילה.³⁹

המגילה משמיטה את הפועל ע-ש-ה כדי לומר: עד כאן עסקנו בבעיה הקטנה של העשייה של המן וחוסר העשייה של אסתר ואחשורוש. אך כל זה בא ללמד אותנו היהודים על חוסר העשייה שלנו. ובפרק ח' מעלימה המגילה את הפועל ע-ש-ה כדי לשים 'רווח בין עדר לעדרי' ולהעביר אותנו אל השחקן המרכזי; כך שניתן לחלק את המגילה לשני חלקים: חלק א' - מפרק א' עד תלייתו של המן⁴⁰. וחלק ב' - כל סיפור היהודים בפרקים ח'-ט', כך שבפרק ט' הפועל ע-ש-ה מתייחס כמעט רק ליהודים.

ובאמת יש מקום להתבונן, מה ראה הקב"ה לגלגל את הצלת היהודים על ידי האגרות השניות המאפשרות ליהודים להתגונן. הרי בינתיים היהודים בסכנה

³⁸ הדבר בא לידי ביטוי בכך שלאחר שהמן סולק מהזירה אין המלך שש לבטל את האגרות שכתב המן על היהודים. לאסתר לוקח כשבועים יום לנסות לשכנע את המלך לבטל את האגרות ולבסוף המלך מאשר רק לשלוח אגרות המאפשרות ליהודים להתגונן.

³⁹ בכל המגילה מופיע הביטוי יהודי/יהודה/יהודים כ-48 פעם.

⁴⁰ פעמים רבות ששאלתי תלמידים באיזה פרק נתלה המן? התשובה הייתה בפרק האחרון של המגילה. משום מה ברור לכולנו שהתכלית של מגילת אסתר הושגה בתלייתו של המן.

מול הקמים עליהם, מדוע לא ביטל הקב"ה את הסכנה כך ש"לא תרץ לבני ישראל לאיש את לשונו"? לא היינו מתפלאים אם לאור הריגתו של המן, ומינויו של מרדכי היהודי למשנה למלך, הגויים לא חשבו לקיים את האגרות כי נפל פחד היהודים עליהם. אך אנו רואים שהי היה חפץ להשאיר על תילה את הסכנה, וההצלה באה בצורה כזו שהיהודים יאלצו לגלות בתוכם את כוח העשייה ושהם מסוגלים להגן על עצמם ללא הישענות על חסדי אחשורוש⁴¹. ולכן נאמר במגילה ביום אשר ציווה המן על אויבי היהודים להשתמש בכוח העשייה נגד היהודים:

אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לְהַעֲשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר שָׁבְרוּ אֹיְבֵי הַיְּהוּדִים לְשִׁלוֹט בָּהֶם.

ובמקום זאת:

וַיִּבְנוּ הַיְּהוּדִים בְּכָל אֹיְבֵיהֶם מִכַּת חָרֵב וְהָרַג וְאֶבְדָּן וַיַּעֲשׂוּ בְשֵׁנָאֵיהֶם בְּרִצּוֹנָם.

הסיבה שעם ישראל זקוק כרגע ללמוד את כוח העשייה היא העיתוי של המגילה. מגילת אסתר היא סוף גלות בית ראשון, ועם ישראל עומד כבר בתחילת החזרה לארץ ועליו ללמוד לעשות מלחמה, ולעשות בכלל, דברים הנחוצים לעם הקם לתחייה בארצו. זו כל תכלית מגילת אסתר, לקרוא לעם ישראל לעשות. כל ספר נחמיה בנוי על הרוח שהפית נחמיה בעם שאנו מסוגלים לבנות את חומת ירושלים ואנו מסוגלים לעשות מלחמה. עד שמתואר הפסוק המהווה חידוש לאנשי יהודה וגם לצרי יהודה⁴²:

וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים בְּמִלְאָכָה וְחֻצִּים מְחֻזְּקִים בְּרַמְחִים מְעֻלוֹת הַשָּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים.

לעשות אותם ימי משתה ושמחה

בפרק ט' הרעיון שהיהודים מסוגלים לעשות מופיע כמה וכמה פעמים:

וְשָׂאֵר הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּמַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהְלוּ וְעָמְדוּ עַל נַפְשָׁם... בַּיּוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשָׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה: וְהַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן נִקְהְלוּ בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בְּחִמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשָׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה: עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הִישָׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֵּה וַיּוֹם טוֹב וּמְשֻׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ

⁴¹ רעיון דומה מופיע בספר שופטים פרק ג' לגבי הסיבה מדוע השאיר הקב"ה גויים בארץ ולא השמיד אותם לפני שהגיעו בני ישראל: "וַאֲלֵה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֵינִי ה' לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ אֵת כָּל מַלְחָמוֹת כְּנָעַן: רַק לַמַּעַן דַּעַת דְּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלַמֶּדֶם מַלְחָמָה רַק אֲשֶׁר לִפְנֵים לֹא יִדְעוּם".
⁴² נחמיה ד', ט"ו.

לְרַעְהוּ: לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר
 וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: לְעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתָּה
 וְשִׂמְחָה וּמְשֻׁלּוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ וּמִתְנֻנּוֹת לְאַבְיוֹנִים: וְקִבַּל הַיְהוּדִים
 אֶת אֲשֶׁר הִחֲלוּ לְעֲשׂוֹת וְאֶת אֲשֶׁר כָּתַב מְרַדְכֵי אֱלֵיהֶם: קִיְמוּ וְקִבְלוּ
 הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זְרַעֲם וְעַל כָּל הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לְהִיּוֹת
 עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה בְּכַתְּבָם וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: וְהַיָּמִים
 הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה
 וְעִיר וְעִיר וְיְמֵי הַפְּזוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְהוּדִים וְזָכְרָם לֹא
 יִסּוּף מִזְרַעֲם.

מדוע רעיון זה בא לידי ביטוי דווקא בפועל ע-ש-ה?
 נראה שפועל זה בא ללמד את היהודים לפעול בכמה תחומים שלהם קשורה
 העשייה.

תחום ראשון עלייה לארץ⁴³ - על היהודים להתנתק מהגלות ולעלות ארצה.
 לצערנו, עם עזרא עלו לארץ רק כמות מזערית.

התחום השני הוא עשיית המלחמה. כפי שרואים בספר נחמיה, היהודים
 נאלצים להילחם על נפשם מול צרי יהודה.

התחום השלישי הוא בניית המקדש, שלגביו הפועל ע-ש-ה מופיע עשרות פעמים
 בתורה בבניית המשכן החל מהפסוק⁴⁴:

וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם.

ועד הפסוק האחרון בבניית המשכן⁴⁵:

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ בֶּן עֲשָׂה.

פועל זה מופיע כ-235 פעמים בבניית המשכן וכליו. כמות זו מעידה שפועל זה
 קשור במהותו לבניית המשכן. ונראה שזה מה שנדרש מהיהודים לעשות, לקום
 לעלות ארצה ולבנות את בית הבחירה, דבר שהיהודים כבר החלו אך נאלצו
 להפסיק⁴⁶:

וַיְהִי עִם הָאָרֶץ מִרְפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמִבְּהָלִים אוֹתָם לְבָנוֹת...

וּבְמַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוּשׁ בְּתַחֲלַת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שְׁטָנָה עַל יֹשְׁבֵי יְהוּדָה
 וִירוּשָׁלַם...

בְּאֲדָן בְּטֹלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלֹהָא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהוֹת בְּטֹלָא עַד שְׁנַת
 תְּרַתִּין לְמַלְכוּת דְּרִיּוּשׁ מְלַךְ פָּרַס.

⁴³ מעניין שבאנגלית לעלות ארצה מתורגם "לעשות עלייה".

⁴⁴ שמות כ"ה, ח'.

⁴⁵ שמות מ', ט"ז.

⁴⁶ עזרא ד', פסוקים ד', ו' ו-כ"ד.

התחום הרביעי שבו היהודים נדרשים לעשות הוא השליטה על הזמן⁴⁷.
בפרק ט' העשייה מתייחסת הרבה לגבי עשיית הימים:

ועשה אתו יום משתה ושמחה.
על כן היהודים הפרזים... עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר
שמחה...
לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום
חמשה עשר בו...
בימים אשר נחו בהם היהודים... לעשות אותם ימי משתה ושמחה
ומשלוח מנות איש לרעהו...
קיימו וקבלו היהודים... להיות עשים את שני הימים האלה בכתבם
וכזמנם בכל שנה ושנה.
והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה
ומדינה ועיר ועיר...

מה משמעות הביטוי "לעשות אותם ימי משתה ושמחה"? על כך עמד הי"ש
משמואל" בהתייחסו לפסוק זה⁴⁸:

'לעשות אותם ימי משתה ושמחה' – ...ונראה לפרש דבפורים
בסעודה משפיעים בימים שמחה, וזה הפירוש לעשות אותם ימי
משתה ושמחה והעשייה אימים קאי...

לפי הי"ש משמואל", יש הבדל מהותי בין שבת ויום טוב לפורים, בכך ששבת
ויום טוב מרגע שהם חלים, חלה עימם שמחה, ואם נמדוד את רמת השמחה
בימים מרגע שנכנסה שבת או מרגע שחל יום טוב, נגלה באוויר רמת שמחה
שונה מיום רגיל. אך בפורים כשנצא לרחובה של עיר למדוד את רמת השמחה,
נגלה שיום זה אינו שונה מכל יום חול אחר. ועלינו מוטל לעשות יום זה יום
שמחה. זה הכוח שניתן לנו בפורים, לקחת יום רגיל ולהפוך אותו ליום טוב⁴⁹.

תחום העשייה האחרון, שבו נדרשים היהודים לפעול, הוא קבלת התורה או
ביתר דיוק יצירת התורה שבעל פה. חז"ל כבר עמדו על כך שבפורים התבצעה
קבלת תורה מחודשת⁵⁰:

'ויתיצבו בתחתית ההר' אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד

⁴⁷ לא לחינם פותח השולחן ערוך בהלכה "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר
השחר" כי סדר יומו של יהודי אמור להיות מושפע מכך שהוא מעורר השחר הוא השליט על הזמן ולא
הזמן שולט עליו.

⁴⁸ "שם משמואל" פורים שנת תרע"ג.

⁴⁹ רעיון זה לגבי המיוחדות של פורים לימדנו ראש הישיבה, הרב יהושע ויצמן, פעמים רבות בשיעור
הכללי לגבי פורים וניתן לעיין בהרחבה על כך בסיכומי השיעורים הנמצאים באתר הישיבה.

⁵⁰ שבת דף פ"ח עמוד א'.

שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב 'קִימוּ וְקַבְּלוּ הַיְהוּדִים' קיימו מה שקיבלו.

פורים היא המצווה הראשונה שקיבלו ישראל על עצמם. קבלה זו מסמלת את מהות התורה שבעל פה, ומרגע זה ניתן לעם ישראל הכוח ליצור את התורה שבעל פה על סמך הישענות על תורה שבכתב. כוח זה היה חייב להתגלות דווקא כעת, כי על תקופת בית שני היא תקופת יצירת תורה שבעל פה כהכנה לגלות העתידה⁵¹. אם כך, הגמרא שעימה פתחנו את המאמר מובנת כפליים. אסתר באה לבקש להוסיף מצווה מתוך הבנה שזה כל עניינו של פורים, אך חכמים מתנגדים, שכן היכן נשמע להוסיף על דברי תורה? אך אסתר מלמדת שזה כל עניינו של פורים, וכבר התורה רמזה לנו על כך.

מעניין שביחס לקבלת התורה אנו מוצאים את הפועל ע-ש-ה שלוש פעמים⁵²:

וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁבַּע מֹשֶׁה אֶת דְּבַר ה' הָעָם אֵל ה'.

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל דְּבַר ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה. וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע.

מה מתאים יותר מאשר לציין את קבלת התורה שבעל פה מרצון, בביטוי -

וַהֲיָמִים הָאֵלֶּה נִזְכְּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר...

כך גם הבין הרמח"ל את הנקודה המרכזית בפורים בהגדירו את עניין חנוכה ופורים⁵³:

ענין חנוכה ופורים הוא להאיר האור המאיר בימים ההם, כפי התקונים שנתקנו בס... ופורים, לענין הצלתם של ישראל בגלות בבל, וחזרת קבלת התורה שחזרו וקבלו עליהם לעולם, כמו שאמרו ז"ל, הדור קבלוה בימי אחשורוש...

⁵¹ נקודה זו מופיעה בכתבי הרב קוק זצ"ל פעמים רבות. לדוגמא "שינוי הכתב היה דבר מסתעף מעבודת התורה בהצורה שהייתה צפויה לראשי אלפי ישראל שמהם היו נביאים ובעלי הופעה אלוהית ברוח הקודש, את אשר יפעל ישראל בימי מנוחתו השנייה, ימי בית שני, שהיו באמת רק ימים של כניסת כח כדי להתאזר לקראת משא הגלות הגדול והארוך שהיה צריך לבא אחר כך." (ההקדמה לעין אי"ה).

⁵² שמות י"ט, ח'. שמות כ"ד, ג', ז'.

⁵³ דרך ה' - חלק ד' פרק ח' - במצות הזמנים.

שורשי המאבק על העשייה בין מרדכי להמן

מאבק כה עקרוני על כוח העשייה בין מרדכי להמן לא יכול להתחיל פתאום בראשית ימי בית שני. למאבק כזה חייבים להיות שורשים קדומים. אם נתבונן בתורה, בפרשה העוסקת במאבק בין אבותיהם של מרדכי והמן, נגלה שם את המאבק של המגילה בזעיר אנפין. וגם שם השורש ע-ש-ה "מככב", מה גם ששמו של סב סבו של המן קשור גם הוא לעשייה.

יחזק אבינו מעוניין לברך את עשו לפני מותו ולכן מבקש ממנו⁵⁴:

וְעִשָּׂה לִי מִטְעָמִים כְּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבִּיאָה לִּי וְאֹכְלָה בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ
נִפְשִׁי בְּטָרִם אָמוֹת.

ליחזק ברור שמבין שני בניו עשו הוא המתאים לעשייה, ואילו ליעקב מתאים להיות ספון בבית המדרש. ולכן כשהוא מעוניין להעניק את ברכות המעשה כפרנסה ושלטון הוא קורא לעשו⁵⁵. אך בבית זה נמצאת גם רבקה, שגדלה בין אנשי מעשה, והיא מבינה שזה אסון נורא, אם יקבל עשו ברכה זו. יודעת רבקה את מה שאמרה הגמרא⁵⁶, שאם רק מאפשרים לעשו לעשות, הוא יוצא ומחריב את העולם. ומאידך, ברור לרבקה שיעקב מסוגל למלא שליחות זו ולכן פונה אליו:

וְעַתָּה בְּנֵי שָׁמַע בְּקִלִּי לְאֲשֶׁר אֲנִי מַצִּיחַ אִתְּךָ.

כמה מזכיר פסוק זה את מרדכי המצווה על אסתר, אך רבקה יודעת שיעקב אינו מאמין עדיין בכוחו לעשות, ולכן מבקשת ממנו רק את לקיחת הצאן, והיא תעשה אותם מטעמים ליעחזק.

לֶךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשֵּׁם שְׁנֵי גְדֵי עִיִּים טָבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם
מִטְעָמִים לְאֲבִידְךָ כְּאֲשֶׁר אָהַבְתָּ: וְהִבֵּאתָ לְאֲבִידְךָ וְאֹכְלֵךְ בְּעִבּוֹר אֲשֶׁר
יִבְרַכְךָ לְפָנָי מוֹתוֹ.

יעקב נבהל מהרעיון, ובדיוק כאסתר, כשנדרשת לעשות משתה למלך אך מנסה להתחמק, בטענה שלא נקראה לבוא אל המלך זה שלושים יום, ואם כן כיצד תבוא. כך גם הוא מנסה להשתמט בטענות שיש להם היגיון:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל רַבְּקָה אִמּוֹ הֲזֶן עָשׂוֹ אֲחִי אִישׁ שָׂעֵר וְאֲנֹכִי אִישׁ חָלֵק:
אוֹלֵי יַמְשֵׁנִי אָבִי וְהִייתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהִבֵּאתִי עָלַי קָלְלָה וְלֹא
בְּרָכָה.

רבקה מבינה אל ליבו של יעקב, אך מתעקשת על כך שבכל זאת הוא ישמע לקולה, וזה מזכיר לנו "זאת מאמר מרדכי אסתר עשה":

וְתֹאמַר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קָלְלָתְךָ בְּנֵי אֵדְ שָׁמַע בְּקִלִּי וְלֶךְ קַח לִּי.

⁵⁴ בראשית כ"ז, ד.

⁵⁵ נקודה זו פיתח בהרחבה הרב קוק זצ"ל ב"מדבר שור" בדרוש העשרים ותשעה.

⁵⁶ מגילה דף ו' עמוד א'.

יעקב שומע לקול אימו ומביא את המטעמים, אך עדיין העשייה מיוחסת לרבקה:

וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְּעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהָב אָבִיו.

אך רבקה מבינה שיעקב חייב להתייחס לעצמו כאחד שיש בו כוח עשייה ורק כך יזכה לברכה. לשם כך עליו לקבל את תפקידו של עשו, ולכן:

וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת בְּגָדֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגְּדָל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר אֵתָהּ בְּבַיִת
וַתִּלְבֹּשׂ אֶת יַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן: וְאֵת עֹרֹת גְּדֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל יָדָיו
וְעַל חֻלְקֵת צִוְּאָרָיו.⁵⁷

בכל התנ"ך מסמל הבגד את התפקיד, וכך יעקב לובש את תפקידו של עשו. ומה מזכיר לנו פסוק זה את אסתר בבואה לפני המלך "וַתִּלְבֹּשׂ אֶסְתֵּר מְלָכוּת".

לאחר שלבש יעקב את בגדי העשייה, הוא מסוגל לייחס לעצמו את שמו של עשו, שכל מהות שם זה הוא שם של עשייה. עשו על שם שהיה עשוי, ולאחר מכן מייחס יעקב לעצמו אף את עשיית המטעמים:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל אָבִיו אֲנֹכִי עֹשֶׂוּ בְּכֶרֶךְ עֲשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קֹדֶם
נָא שָׁבָה וְאֶכְלָה מִצִּידֵי בְּעֹבוֹר תְּבָרְכֵנִי נִפְשֶׁךָ.

יצחק מבולבל, הוא הבין עד היום שיש אנשים הספונים בבית המדרש ולא להם העשייה החומרית, ומנגד ישנם אנשי המעשה⁵⁸. אך שילוב בין השניים לא יצלח ולא ראוי, והנה לפנינו עומד השילוב של קול יעקב וידי עשו:

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו וַיְמַשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקָּל קוֹל יַעֲקֹב וְהִדְדִים⁵⁹ יָדָיו
עֹשֶׂוּ.

אך בשל כך יצחק לא ימנע מלברך את יעקב, אדרבה אם קיים שילוב נדיר זה הוא הוא הראוי לברכה:

וְלֹא הִכִּירוּ בִּי הָיוּ יָדָיו בִּידֵי עֹשֶׂוּ אֲחִיו שְׁעֵרֶת וַיִּבְרַכְהוּ.

יצחק מעוניין לאכול מהמטעמים של השילוב המוזר הזה ויעקב מגיש לו:

וַיֹּאמֶר הַגִּישָׁה לִּי וְאֶכְלָה מִצִּיד בְּנֵי לְמַעַן תִּבְרַכְךָ נִפְשִׁי וַיֵּגֶשׁ לוֹ וַיֹּאכַל
וַיָּבֵא לוֹ יֵין וַיִּשְׁתָּ.

⁵⁷ אולי מכאן המקור לתחושות פורים.

⁵⁸ ראש הישיבה הזכיר לא אחת את איגרת ק"ז באגרות ראייה:

הרעיון לייסד ישוב על פי שלומי אמוני ישראל ברוח אמת של תורה ויראת שמים, הוא נעלה ונשגב... אבל מסופקני על הוצאת הדבר לפועל מפני רפיון הידים שאנו פוגשים בעוונותינו הרבים דווקא אצל היראים. וידועים דברי הגר"א ז"ל (אבן שלמה פרק ח' סימן ק"י) שהעוסקים לשמה אינם זריזים כל כך כהעוסקים שלא לשמה... והיראים שמחשבתם משוטטת במרומים הם רפויי ידים בעוונותיהם הרבים, יתן ה' יקוויי ה' יחליפו כח'.

⁵⁹ הידיים הם כלי העשייה.

פסוק זה לכאורה פשוט, אך אם נתבונן נשים לב לכך שיצחק ביקש בשר ציד, רבקה לעומת זאת הוסיפה מיוזמתה את הלחם. אך כדי שיעקב יהפוך לאדם עם כוחות עשייה עליו לעשות ולא להסתפק במה שאימו מוסרת לו, ולכן הוא מביא ליצחק אביו יין⁶⁰ ללא שנדרש לכך מאביו, וללא שרבקה אימו הכינה זאת. זהו סוד העשייה של תורה שבעל פה; אתה מבין מהמציאות ומתורה שבכתב (אביו ואימו) את מה שנדרש ממך לחדש ואתה מוסיף. הלחם כידוע, נמשל לתורה שבכתב, אך היין הוא תורה שבעל פה. מעניין שגם במגילה מרדכי מצווה על אסתר לבוא אל המלך, אך אסתר היא זו שיוזמת את משתה היין. יצחק מבין כעת בהבנה פנימית יותר את השילוב הזה שבין ידי עשו לקול יעקב, ולכן מריח כאן את ריח בגדי עשו, שהרי ריח זו הבנה פנימית יותר שהיא אחת מתכונות מלך המשיח. ואז מגלה יצחק שלשדה - מקום העשייה, ייתכן ריח "אֲשֶׁר בָּרְכוּ ה'":⁶¹

וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה נָא וְשָׁקָה לִי בְּנִי: וַיֵּגֶשׁ וַיִּשָּׁק לוֹ וַיֵּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רִיחַ בְּנִי כְּרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרְכוּ ה'.

לאחר הבנה זו זוכה יעקב לברכות, שכל תוכנו הוא פרנסה ושלטון:

וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגַן וְתִירֹשׁ: יַעֲבֹדוך עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ לְאֲמִים הַזֶּה גִבִּיר לְאַחִיד וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ בְּנֵי אֲמֹת אֲרָרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ.

פעמיים מודגש כאן "וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ", ובוודאי שזה רומז לכך ש-"וּמְבָרְכֶיךָ לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה" להמן, אלא המן כורע לפני מרדכי. זה ממש מה שקרה להמן, שחשב: למי יחפוץ המלך יותר ממני, ולפני יקראו "בְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ", ובמקום זה הוא נאלץ להעביר כוח זה למרדכי. ואז מגיע עשו ועושה גם הוא מטעמים ומבקש ברכה, וכאשר הוא מבין, מה קרה, הוא צועק צעקה גדולה ומרה. אין ספק שצעקה זו היא כנגד הזעקה גדולה ומרה של מרדכי, כאשר המן צאצא של עשו קיבל את היכולת לעשות. עשו מבין שהוא הפסיד לתמיד את הכוח לשלוט על העולם. מהמן אנו למדים מה היה קורה, לו קיבל עשו כוח זה. ולנו בוודאי עדיפה הצעקה הגדולה ומרה של עשו על זעקתו הגדולה ומרה של מרדכי. עשו מבקש בכל זאת איזו ברכה, ואז אומר לו יצחק: אני יכול לתת לך הכל, אך מכיוון שיעקב קיבל את השלטון, כל מה שתקבל יהיה כפוף אליו. אך נשים לב, באילו מילים אומר זאת יצחק:

וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֲנִי גִבִּיר שְׁמָתִי לָךְ וְאַתָּה כָּל אַחֲוֵי נַתַּתִּי לוֹ לְעַבְדִּים וְדָגַן וְתִירֹשׁ סִמְכָתִי וְלֶכְהָ אֶפּוֹא מִהָ אַעֲשֶׂה בְּנִי.

אין לי כוח עשייה לתת לך.

⁶⁰ ואולי זה עניין היין ש'חייב איניש לבסומי.

⁶¹ גם מרדכי וגם הדסה קשורים לריח ועל כך נכתב רבות ואין כאן המקום להאריך.

יהי רצון שנדע את מקומנו, ולא נשכח שאנו בני מלכים, ולא נקטין בערך עצמנו, ומתוך כך נגלה את כוחנו לפעול במציאות המורכבת שלפנינו, ומתוך ידיעה שמאבקים כאלו כבר הוכרעו בשורשם, לנו נותר רק ליישם את ההכרעות שהושגו ולעשות בכל התחומים.

בתחום המלכותי להפנים טוב טוב, שה"מי" יודע שלעת כזאת הגענו למלכות, ולא להתחבא מאחורי סיבות של "וְאֲנִי לֹא נִקְרָאתִי לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ" או "אוֹלֵי יְמֵשָׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ". ואם לא נותרה ברירה, ננקוט יוזמה עצמית, גם אם היא נראית במחיר של "וְכִאֲשֶׁר אֲבִדְתִּי אֲבִדְתִּי", אך ראשית עלינו ללבוש מלכות ובעזרת ה' נישא חן בעיני המלך.

בתחום בניית המקדש - בעזרת ה' על ידי דרישת מקום המקדש ולימוד הלכות מקדש.

בתחום קבלת התורה שבעל פה - על ידי לימוד כל חלקיה של תורה שבעל פה כולל יינה של תורה שבעל פה, ועל ידי חזרה לחיות חיי תורה שנטע בתוכנו זו תורה שבעל פה. ובמיוחד אל חלק תורה שבעל פה הנדרש מאיתנו בדור זה - גילוי סודותיה של תורת ארץ ישראל.